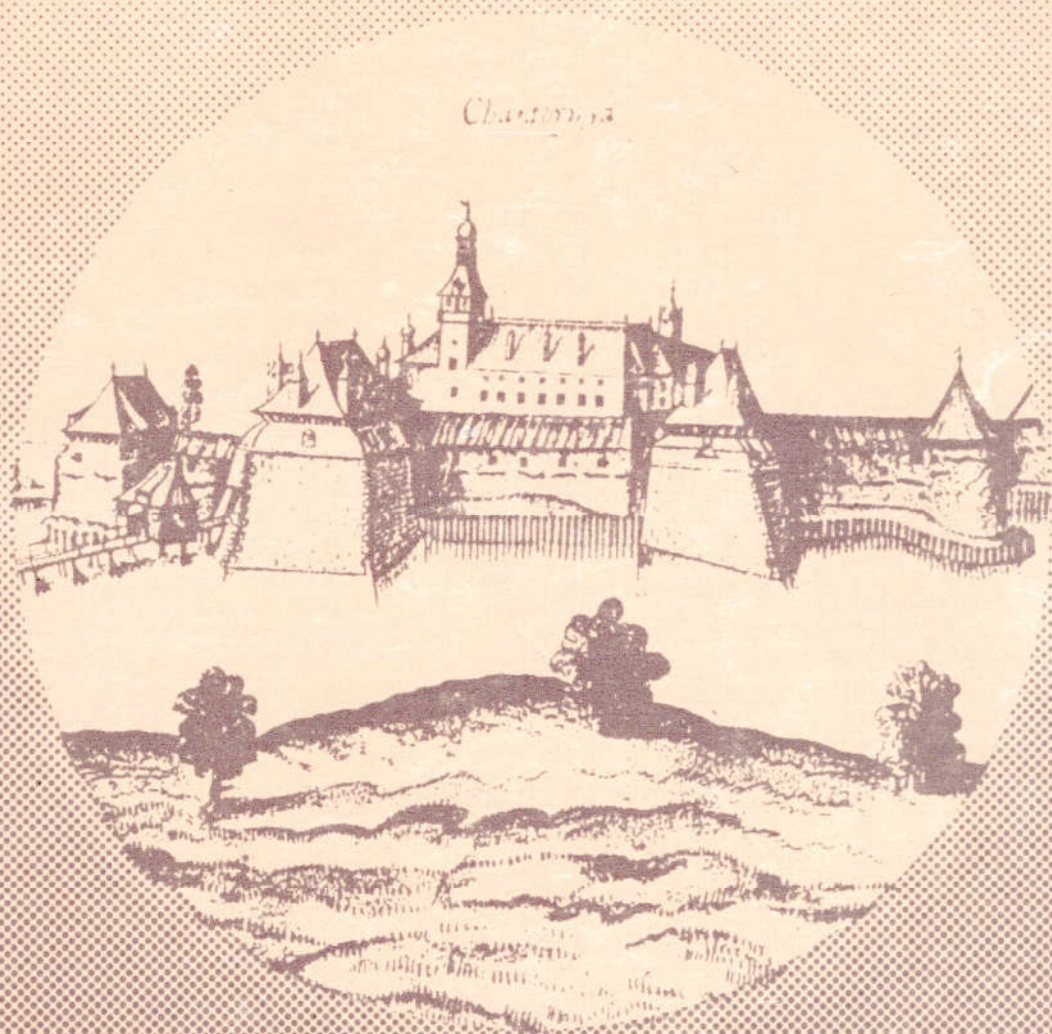

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

16

MUZEJSKI VJESNIK 16

KULTURNA POVIJEST

Napomene uz tekst:

- 1 - Elaborat u planoteci Regionalnog zavoda - Zagreb
- 2 - Ivan Komelj "Gotska arhitektura", Ljubljana, 1973.- str.176 i d.
- 3 - Zdenko Balog "Arheološka istraživanja gotičke faze lepoglavskog spomeničkog kompleksa 1990/91.", u tisku - FR-XIV, SP-I
- 4 - Radovan Ivančević "Ikonografska topografija i tipologija" ("Leksikon ikonografije", Zagreb, 1979) str. 32-50
- 5 - Pojmovi "reducirano" i "simbolično" u smislu: idem, str. 61-71
- 6 - Benger, 1491. - HOC ET SEQUENTI CIRCITER ANNO DUX IOANNES CORVINUS RESTAURAT LEPOGLAVAM ET MUNIT FOSSITIS AC TURRIBUS
- 7 - usp. Marijan Zadnikar "Ptujska Gora", na više mjesta.

Dražen KOVAČEVIĆ, Popovača

FRANJEVAČKI SAMOSTAN U PODGRAĐU

"Broj samostana u sredovječnoj Hrvatskoj upravo nas zapanjuje. Na svakih 20-tak kolomatara stajao je po jedan samostan" ¹. Na području Moslavine, nedaleko sela Ruškovice pod Košuta gradom, nalaze se ruševine jednog manje poznatog samostana. Tu se nalazio franjevački samostan Blažene Djevice Marije u Podgrađu, na koji nas upućuju i do danas sačuvani toponimi: Podgradski jarak, Podgradski brijeg. Podgrađe je u srednjovjekovnim ispravama poznato i po svom mađariziranom nazivu Varallya.

Samostan u Podgrađu često je dovodio autore u nedoumicu. Ruševine je godine 1905 opisao Dragutin Hirc: "U podgradskoj šumi ima cijelo groblje na kojem je porasla bukva orijašica i koja mjeri u dnu do 6 metara u objemu. Vide se tragovi mrtvačnice, ostaci samostana, na čistini ostaci zida, a u guštiku također ostaci zarašla zida." On tu locira pavlinski samostan koji je osnovao Tiburcije, "a uzalud bi ga tražili pod gradom Garićem."² Laszowski pogrešno Varalju stavlja negdje u Ugarsku ³, a Barle u Ludinsku župu. ⁴ Čuk navodi da je samostan franjevaca u podgradskoj podigao biskup Demetrije Moslavački. ⁵

Szabo smatra da je samostan osnovao u prvoj polovici 15. stoljeća Juraj Čupor Moslavački ⁶, a sigurno prije godine 1460.⁷ Te je godine papa Pio II izdao ispravu kojom daje osobitu milost i oprost svima, koji bi darivali "domum ordinis minorum de observantisin honorem eisdem beate Virginis, ... quam

dilectus filius Georgius Chupor, miles Zagrabienensis diocesis, in suo territorio Varalgha nuncupato eiusdem diocesis ex bonis sibi adeo collatis nedificari fecit..." ⁸

Osnivanje samostana u Podgrađu pada u vrijeme najvećeg sukoba između zagrebačkog kaptola potpomognutog grofovima Celjskim i Čupora Moslavačkih, koje je podupirala legalna kraljevska vlast, za mjesto i čast zagrebačkog biskupa. Kninski biskup Demetrije Čupor Moslavački, nekoliko je puta u vremenu od godine 1440. do 1465. bio imenovan zagrebačkim biskupom, ali nije mogao preuzeti upravu biskupije, dok napokon godine 1465 nije odustao i otišao za biskupa u Györu. ⁹ Zagrebački kaptol žalio se kralju Matiji i papi Piu II da su Demetrijeva braća provaljivala na kaptolske posjede u Moslavini, oštetivši ih za 15000 florina. ¹⁰ Mnoge štete i nasilja pretrpjeli su tada i posjedi pavlinskog samostana pod Garićem od Čupora Moslavačkih. ¹¹

Franjevački samostan u Podgrađu bogato je darivao svojom oporukom pisanom na Badnjak godine 1492. Stjepan, posljednji od roda Čupora Moslavačkih. Oporuka nam daje mnoštvo dragocjenih podataka za srednjovjekovnu povijest Moslavine, a počinje riječima: "Ego Stephanus Chupor de Monozlo, corpore eger, mente tamen per omnia sanus. Item primo commendo animam meam deo omni potenti et beate Marie virgini et omnibus senetis, corpus autem meum terre sepellendum. Sepulthuram meam eligo michi in claustro

beate Marie virginis in Varallya, ante oltare magnum. De bonis autem meis michi a deo collatis tale lego testamentum." ¹²

Samostan Blažene Djevice Marije u Podgrađu ostavio je 60 florina za pozlatu pokaznice (ad deaurandam monstanciam). Za zlatarev trošak i uzdržavanje ostavio je 300 florina. Za izradu pokaznice ostavio je 6 srebrnih zdjelica (sex skutelle argenteae) i dva stara vrča (duo cippi antiqui).

Redovnicima samostana u Podgrađu (fratribus claustris beate Marie virginis in Vargallya) ostavio je 20 florina da se mole za njega. Za svoj svečani pogreb ostavio je 700 florina. Od dva crna konja koji će ići pred njim na pogrebu, jednog je ostavio redovnicima, a drugog svećenicima.

Supruzi Elizabeti, između ostaloga, ostavio je 3000 florina ili posjed koji mu je založio Ivan Hening Susedgradski (Iohannes Henning de Zomzedwara), o čemu postoje isprave čazmanskog kaptola pohranjene kod gvardijana samostana u Podgrađu (in claustris de Varallya apud guardianum). Ostavio joj je i posjed Korušku (Koruskam), uz uvjet da nakon njene smrti pripadne samostanu Blažene Djevice Marije u Podgrađu.

Navodeći dalje brojne legat uputio je zamolbu kralju Ladislavu da mu suprugu Elizabetu uzme u milost i zaštitu, te da joj potvrdi sve legat navedene u oporuci. Izvršiteljem oporuke imenovao je Zagrebačkog biskupa Osvalda, uz mnoge druge odličnike.

Oporuka Stjepana Čupora Moslavačkog naišla je na mnoge otpore i osporavanja zainteresiranih stranaka za njegovu imovinu. Pavlinski samostan pod Garićem nije mogao doći u posjed Kosovca (Kosowcz), koji im je po Stjepanovoj oporuci predala njegova žena Elizabeta početkom godine 1493, jer je kralj Ladislav spomenutoposjed i mnoge druge posjede Čupora Moslavačkih darovao Tomi Bakaču, protiv čega je prosvjedovao 20. svibnja 1493, pred čazmanskim kaptolom, vikar garičkog samostana Jakov. ¹³

Oporučnu odredbu da posjed Koruška pripadne crkvi Svete Marije u Podgrađu osporavali su plemići Koruški Andrija Turčić i njegov stric Juraj Turčić u ime svojih porodica, prosvjedujući 23. prosinca 1492. pred čazmanskim kaptolom. ¹⁴

Zagrebački biskup Vinković navodi da je ,

kad su Turci nakon opsjedanja osvojili i okupirali utvrde Moslavinu i Garić godine 1544, posada Garića od straha, iako je nitko nije napadao, napustila utvrdu. Tada su, ostavši nezaštićeni, i franjevački redovnici samostana u Podgrađu (Podgradije) i Ivaniću, napustili svoje samostane. ¹⁵

Na nekadašnjem samostanskom posjedu nalazi se selo Kompator, čije ime dolazi od comune patrum ili compates. ¹⁶

Bilješke:

1. BUTURAC, Josip: Povijestni pregled redovništva u Hrvatskoj, Croatia sacra, br. 20/21, god. 11-12, Zagreb, 1943, str. 131
2. HIRC, Dragutin: Prirodni zemljopis Hrvatske, Zagreb, 1905, str. 291
3. LASZOWSKI, Emilij: Listine općine Sv. Jelene Koruške kod Križevaca, Vjesnik Hrvatsko - Slavonsko - Dalmatinskoga zemaljskog arhiva, god VII, Zagreb, 1905, str.41
4. BARLE, Janko: Biskup Vinković o biskupskom dvoru i franjevačkom samostanu u Kloštru Ivaniću, Vjesnik Kr. Hrvatsko - Slavonsko - Dalmatinskoga zemaljskog arhiva, god. V, Zagreb, 1913, str. 6
5. ČUK, Juraj: Zagrebačka županija do XIII stoljeća, Velika župa Prigorje, 1942, str. 71
6. SZABO, Đuro: Bilješke i nacrti o starinama u Moslavini, Arhiv muzeja Moslavine u Kutini
7. SZABO, Đuro: Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb, 1920, str. 108
8. THEINER, Augustino: Vetera Munimenta historica Hungarum sacram illustrantia, romae, 1860, str. 360
9. TKALČIĆ, Ivan: Monumenta historica Liberae civitatis Zagrabie, Zagreb, 1899, str. CVIII - CXIII
10. IVANČAN, Ljudevit: Podatci o zagrebačkim kanonicima od godine 1193-1924, Arhiv hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, II d 243/1, str. 169-170
11. DOČKAL, Kamilo: Samostan bl. Djevice Marije u Gariću, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, XVI 29 b(2), str. 107-134
12. MALYUSZ, Elemer: A szlavoniai es horvatorszagi kozepkori palos kolostorok oklevelei az orszagos Leveltarban, Leveltari Kozlemyek... Vol. 13, Budapest, 1935, str. 253-257
13. MALYUSZ, 1935, str. 257
14. LASZOWSKI, 1905, str. 18-19
15. BARLE, 1913, str. 6
16. ČUK, 1942, str. 71 - Stjepan Pavičić izvodi naziv sela od latinskog cumpater (kum) pogrešno pretpostavljajući da je jedan od prvih naseljenika bio kum mnogim ljudima u okolini, Moslavina i okolina, Zbornik Moslavine I, Kutina, 1968, str. 49

SADRŽAJ

MUZEOLŠKA PROBLEMATIKA

Zvonko HITREC DIDAKTIČKO - METODIČKO OSMIŠLJAVANJE MUZEJSKE PREZENTACIJE	3
Anita ŠESTANJ - PERIĆ UPORABA RADNIH LISTIĆA UZ IZLOŽBE U VARAŽDINSKOME MUZEJU	5
Marina ŠIMEK MALA MUZEJSKA UČIONICA	6

ARHEOLOGIJA

Marijan BILIĆ ZBIRKA GRČKOG NOVCA IZ GRADSKOG MUZEJA VARAŽDIN	11
Ana BOBOVEC GRAD MOSLAVINA U SVJETLU DOSADAŠNJIH ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA	17
Tatjana LOLIĆ, Amelio VEKIĆ, Slobodan OLIĆ IZVJEŠTAJ O ARHEOLOŠKIM ISKOPAVANJIMA U ČAKOVCU PROVEDENIM 1992. GOD. NA LOKALITETU STARI GRAD	21
Zorko MARKOVIĆ OSVRT NA NEKOLIKO NOVIH PRILOGA POZNAVANJU HRVATSKOG SREDNJOVJEKOVLJA (1990-1992. god)	24
Zorko MARKOVIĆ NEKOLIKO ZANIMLJIVIH ARHEOLOŠKIH NALAZA IZ KOPRIVNIČKE PODRAVINE	26
Marina ŠIMEK KASNOSREDNJEVJEKOVNI NALAZ IZ LUDBREGA	30
Vjekoslav ŠTRK ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA POVIJESNE URBANE CJELINE ČAZME U 1992. GODINI	35
Josip VIDOVIĆ NASTAVAK SUSTAVNIH ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA U ŠENKOVCU	41

ETNOLOGIJA

Marija BORKO NEKOLIKO MEDIMURSKIH DJEČJIH IGARA	44
Melita ĐANIĆ OSNOVANA " DRUŽINA " ČUVARI TRADICIJA HRVATSKIH OBITELJSKIH ZADRUGA	45
Slavica MOSLAVAC GLAZBENA FOLKLORNA BAŠTINA MOSLAVINE	46
Slavica MOSLAVAC USKRSNI OBIČAJI ČEHA I SLOVAKA U MEDURIČU	50

KULTURNA POVIJEST

Zdenko BALOG SJEVERNI PORTAL TRAKOŠĆANSKE CRKVE	53
Dražen KOVAČEVIĆ FRANJEVAČKI SAMOSTAN U PODGRADU	56
Lidija PLAVEC BIDERMAJER NAMJEŠTAJ NA PRIMJERIMA IZ FUNDUSA MMČ	58
Mladen MEDAR PRILOG POZNAVANJU GRADEVNE DJELATNOSTI U BJELOVARU	61
Magdalena LONČARIĆ O JEDNOM ŠALJIVOM GLASILU U FUNDUSU POVIJESNOG ODJELA GRADSKOG MUZEJA VARAŽDIN	63

POVIJEST

Božidar GERIĆ 1. IZVORI ZA POVIJEST BJELOVARA I BJELOVARSKOG KRAJA	66
Stjepan HAJDUK OTKRIĆE PRVE POGODBE O BARBIRENJU	71

Zoran HOMEN PRAVILNIK ZA BLUDILIŠTA U GRADU KRIŽEVCU IZ 1913. GODINE	73
Franjo HORVATIĆ GRBOVNIK ŽITELJA GRADA KOPRIVNICE	75
Goran JAKOVLJEVIĆ POLAGANJE UČITELJSKE PRISEGE U BJELOVARSKOJ GIMNAZIJI POČETKOM STOLJEĆA	77
Vladimir KALŠAN PRILOG ZA POVIJEST VINOGRADARSTVA U MEDIMURJU	79
Marjan KATUŠIĆ NARODNI POKRET 1903. GODINE U ZAPREŠIĆU (uz 90. obljetnicu)	81
Magdalena LONČARIĆ ZASTAVE ŽUPANIJE VARAŽDINSKE U GRADSKOM MUZEJU VARAŽDIN	84
Slavica MOSLAVAC ET KOTTYNA DENIQUE INSIGNE SUUM PROFECIT (I Kutina je naposljetku dobila svoj počasni znak)	87
Ljerka PERČI DOZVOLA ZA FOTOGRAFIRANJE IZ 1914. GODINE	88
Hrvoje PETRIĆ DELEKOVEC U SREDNJEM VIJEKU	90
Antun STIŠČAK TATARI SU PUSTOŠILI HRVATSKOM PRIJE 750. GODINA	93
Mladen NADU NASELJA I SELA SESVETSKOG PRIGORJA U SREDNJEM VIJEKU (II) (13 — 16. stoljeće)	95

PRIKAZI I ČLANCI

Ljerka ALBUS PRVI SEMINAR DRUŠTVA FOLKLORISTA	102
Antica BREGOVIĆ Prirodoslovna mapa "IZ ALBUMA FRANJE PL. KOŠĆECA "	103
Melita ĐANIĆ OBILJEŽAVANJE 740 - OBLJETNICE SLOBODNOG I KRALJEVSKOG GRADA KRIŽEVCI KROZ PROGRAM GRADSKOG MUZEJA I LIKOVNE GALERIJE	105
Miroslav KLEMM IZLOŽBA CRKvene UMJETNOSTI I BAŠTINE NOVOMAROFSKOGA KRAJA	109
Nada MATIJAŠKO UZ DESETU GODIŠNJICU PODRAVKINOG MUZEJA PREHRANE	110
Martin MATIŠIN GODIŠNJAK ZAVIČAJNOG MUZEJA VIRJE	112
Mladen MEDAR ECOVAST O OČUVANJU ARHITEKTONSKOG NASLJEDA	113
Ljerka PERČI POSJETITELJ IZ ARGENTINE	115
Smiljana PETR-MARČEC IZLOŽBA "ZRINSKI U MEDIMURJU"	116
Hrvoje PETRIĆ "PODRAVSKI ZBORNIK" 1992.	116
Anita ŠESTANJ-PERIĆ PRIZNANJE UHTA-e GRADSKOM MUZEJU VARAŽDIN	117
Josip ŠTIMAC MUZEJI HRVATSKOG ZAGORJA U NOVOM USTROJSTVU	118
Gordana KOVAČIĆ IN MEMORIAM IVANU GENERALIĆU	119

DJELATNOST MUZEJA I MUZEALACA

IZLOŽBE (1992)	121
AKCIJE (1992)	124
IZDAVAČKA DJELATNOST MUZEJA (1992)	127
PUBLICISTIČKA DJELATNOST MUZEALACA (1992)	129

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovec, Kutina, Sesvete, Sveti Ivan Zelina, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice, Veliki Tabor, Virje.

Broj 16 / 1993.

Godina XVI

Uređivački odbor:

Antica Bregović (GMV), Erika Nađ—Jerković (MMČ), Vladimir Kalšan (MMČ), Lidija Plavec (MMČ), Smiljana Petr—Marčec (MMČ), Josip Vidović (MMČ)

Tehnička redakcija u Muzeju Međimurja Čakovec:
Vladimir Kalšan, Erika Nađ-Jerković, Josip Vidović

Nakladnik:

Muzejsko društvo sjeverozapadne Hrvatske

Za nakladnika:

Zoran Homen

Grafička priprema:

»DTP STUDIO« KRIŽEVCI

Nikola Žulj

Tisak:

»GRATA« Bjelovar

Naklada: 650 primjeraka

ISSN 0350 - 9370

»Muzejski vjesnik« izlazi jedamput godišnje.

Rukopisi se ne honoriraju i ne vraćaju.

Za sadržaj i lekturu tekstova odgovorni su autori.

»Muzejski vjesnik« solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske